

Hiztun zapalduak ere behar dute erreparazioa

Euskaraz egiteagatik belauniko eta liburuak eskuetan, euskaraz egiteagatik ikasgelako azken mahaira, euskaraz egiteagatik: “aldeano burro!”... Zigorra, mespretxua, debekua. Eskolan, eta kalean, eta lantokian... Hizkuntza zapaldua izan da mendeetan, baita azken hamarkadetan ere. Euskal Herrian Euskaraz mugimenduak “Egia, Aitortza eta Erreparazioa euskaldunontzat” manifestua argitaratu du. Ale xumea, apenas landu eta ezagutarazi den errepresioaren memoria osatzeko.

ONINTZA IRURETA AZKUNE

Euskal Herrian Euskarazek manifestuarekin batera hamar bat minutuko bideo-dokumentala osatu du. Ahotsak egitasmoak jende helduari egindako ehunka elkarrizketetatik hizkuntza zapalkuntzarekin zerikusia duten txatalak bildu dituzte EHEkoek. Euskaldun horien testigantzak hainbat gaztek ikusi ditu eta EHEko kideak harrিতuta geratu dira, konturatu direlako gazte gehientzat halako gertaerak ezezagunak direla. Bideoan ageri diren euskaldunek duela hamarkada gutxi pairatu zuten jazarpena kontatzen dute, batik bat, eskolako; ez dira duela mendeetako zapalkuntzaz ari, atzo goizekoaz baizik. Urko Aierbek kezka adierazi du: “Herri bezala hausnartu behar dugu nola ari garen egiten memoriaren transmisioa, euskara komunikazio tresna bezala

transmititzeaz gain, hizkuntzaren ingurua, euskalduntasuna nolabait esan, ez gara ari transmititzen, edo ez behintzat behar bezala”.

EUSKAL GATAZKAN HIZKUNTZA ERE BADA

Manifestuaren ardatza dira egia, aitortza eta erreparazioa, eta hiru kontzeptuak euskal gatazkaren errelatoaren eztabaidan jorratzen diren hiru elementuak dira. Gisa berean landu nahi dute hizkuntzagatik eragindako bortxa, zapalkuntza. Euskal gatazka deitzen zaion eremu horren barruan, esate baterako mugimendu feminista hasi da bere irakurketa egiten, bere egia, aitortza eta erreparazioa lantzen eta eskatzen. EHEk gauza bera eskatzen du hizkuntzaren jazarpenari dagokionez. Aierbek ez du uste bortxa moten artean

alderaketak egiten hasteak zentzurik duenik, “baina horrelako lanketen bidez ikusten da bortxa aurpegi anitzekoa izan dela eta hiru kontzeptuak baliagarriak direla eremu guztietarako”.

ZERTARAKO OROITU?

Gertatu dena jakiteak balio du gaur egungo egoera azaldu ahal izateko, EHEren ustez. Euskararen eta euskaldunen gaur egungo egoera ez baitira kasualitatearen ondorio, erabaki eta neurri batzuen ondorio baizik. Zein erabaki eta neurri izan diren, nork hartu dituen, nola gauzatu diren, zein ondorio izan dituzten, ezinbestekoa da gaurkoa ulertzeko.

Eta egiaaren ondoren dator aitortza, egindako kaltearen aitortza. Eragileek aitortzeak: “Bortxa erabili genuen, hizkuntza ordezkapena eta hizkuntza

gatazka sustatu genituen euskara gaztelarekin edo frantsesarekin ordezkatzeko”. Manifestuaren bultzatzaileek oso ondo dakite halako esaldirik ez dela esango: “Bereziki bi estatuak, gaur egun euskara ordezkatzeko norabidean neurriak hartzen ari dira. Aitortza aldarrikatzen dugu jakinda ez dela helduko”.

Egia, aitortza, eta ondoren erreparazioa. EHEk hirugarren kontzeptu honetan jarri nahi du indarra, izan ere jazotakoa ezagutzeak aurrera begira lan egiteko balio behar du, hizkuntza politika zehazteko. Hala dio Aierbek: “Erreparazio bakarra Euskal Herria berreuskalduntzea da, euskaraz bizi nahi dugunok inolako oztoporik eta mugarik gabe hala aritzeko aukera izatea. Erreparazioa diogunean ez dugu esan nahi orain dela ez dakit

zenbat mendeko errealitate linguistikora itzultzea. Orain, hemen, hizkuntza asko dago eta hemen bizi garenok erabaki beharko dugu nola antolatuko hizkuntzak. Gure iritziz, ezinbestean, euskara ardatza izan behar da”.

ARRETA GUTXI ORAINDIK

Euskararen kate hautsiak. Hizkuntza zapalkuntzaren memoria (Dabid Anaut, Euskal Memoria Fundazioa), Koldo Izagirreraren *Autopsiarako frogak* (Susa), Joan Mari Torrealdairen *El libro negro del euskera* (Ttarttalo)... bada jazarpena jaso duen literatura, badira bortxa jasan duten euskaldunen lekukotasunak. Beste kontu bat da dagoena zenbateraino zabaldu den, zenbateraino iritsi den euskal herritarrengana. EHEk baditu bi kezka gertatutakoa dibulgatzeaz ari garela. Batetik, hezkuntzak

EUSKARAZ EZ. ESPAINIAKO MAPA, AMA BIRJINA, GURUTZEA ETA FRANCO HORMATIK BEGIRA. ESKOLA FRANKISTA ETA KATOLIKOAN DEBEKATUTA ZEGOEN EUSKARAZ EGITEA. MAKINA BAT HAURREK ZIPITZIK EZ ZEKIEN GAZTELANIAZ. MOTA ASKOTAKO TRAUMEK GAUR EGUNERA ARTE IRAUN DUTE. ARGAZKIA: EHU, HEZKUNTZAREN MUSEOA.

eta hedabideek memoria transmititzeari zenbaterainoko arreta ipintzen dioten zalantzan jartzen du. Bestalde, politika linguizidak bultzatu dituzten eragile, alderdi eta instituzioak badira oraindik, “eta haiei ez zaie interesatzen hura kontatzea, are okerrago, diskurtsoari bira eman eta euskaldunoi inposizioa leporatzen digute”. Bestetik, sektore euskaltzalean behar bezalako arretarik ez zaiola eman uste du EHEk, “guk egitasmo xume hau egin dugu, aurrera begira jarri ahal izateko”.

Lekukotzak zapalkuntzaz

Ondoko pasarteak Ahotsak egitasmoak bildutako uztatik ekarritakoak dira. Euskal Herriko hizkerak eta ahozko ondarea jasotzea helburu duen egitasmoak belaunaldi helduenei egindako elkarrizketa ugari du bildua. Euskal Herrian Euskarazek elkarrizketa horiek arakatu ditu eta euskaraz aritzeagatik jasandako zapalkuntza adierazten duten pasarteak aukeratu eta *Mugarik gabeko euskara* dokumentalean bildu ditu.

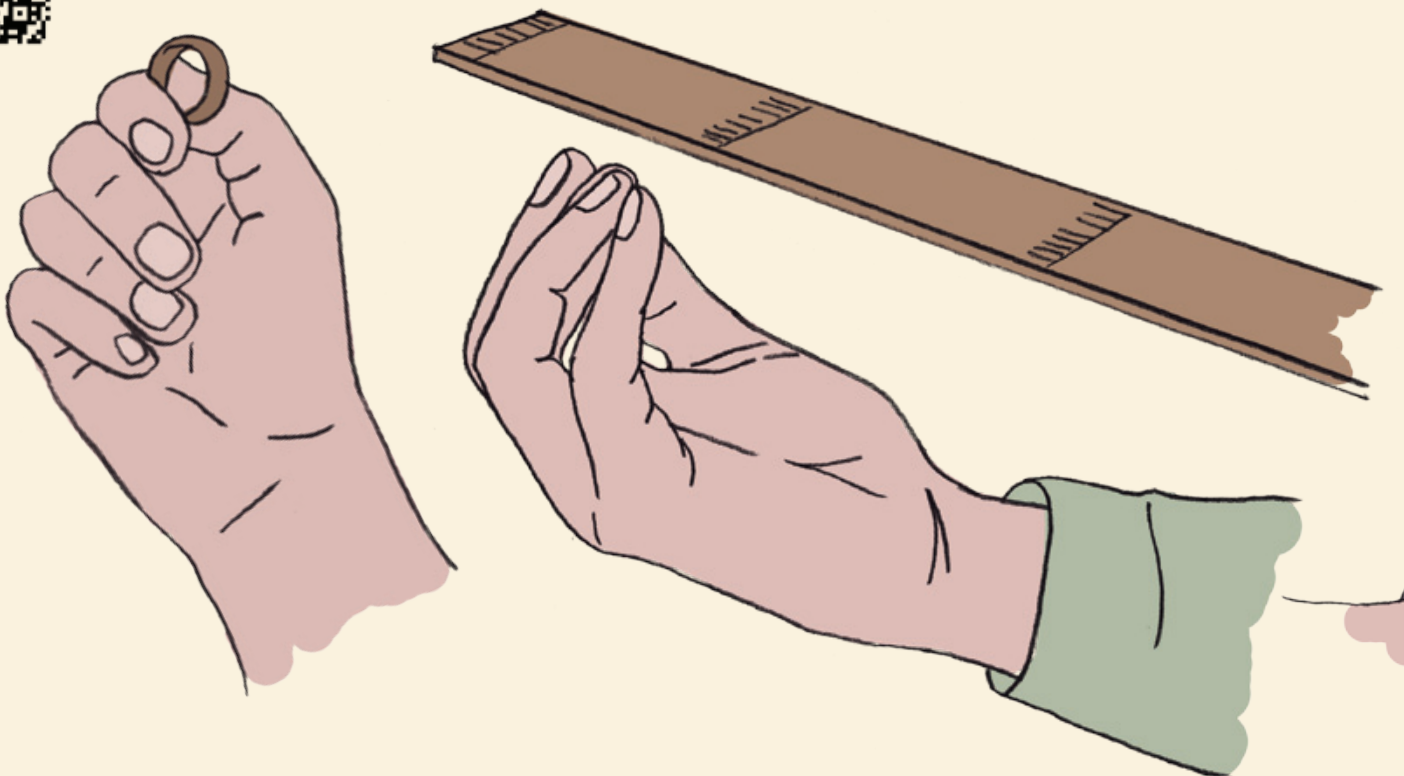

“ Behin nire anaia txikia eta biok aitarekin kalean gindoazen. Berak guri euskaraz, beti bezala. Etorri zen falangista, halako kakanarroa, ez zen gizon handia, nire aitak eman bazion... Pistola eta guzti zeukan. Gure aitari masailekoa eman zion, lotsagarria. Gizon ausarta zen gure aita, baina gu alboan ginen eta nik uste dut eutsi egin ziola, guregatik. Zerri hark esan zion: *Hablad en cristiano!*”

“ Zenbaitetan karrikan zenbait neskak ez zuten jostatu nahi gurekin. Beharbada, gu kanpainakoak, ez horren ongi bezituak, beste mintzaira bat konprenitzen genuen, beste mintzaira bat genuen errekreazionean-eta ginelarik. Horretan sufritzen zen. Lagun bati beti erraten diot (ez da euskaraz mintzatzen): ‘Lagunik hoberena zinen, uzten gintuzun jostatzen zuekin’. Nire buruari egiten nion orduan: ‘Nor naiz ni orduan?’ Ni bezala besteak ere! Kanpainakoak eta euskaldunak. Pixka bat beheraxe”.

“ Bi lagun hizketan gindoazen eta jarri zitzaigun bat aurrean: ‘*Oiga usted, hable por favor en cristiano!*’. ‘*En cristiano? Kristauak gara!*’. ‘Bada hitz egin ezazue *en cristiano!*’ ‘Euskaraz hitz egiten dugu, baina kristauak gara’. Eta berriz ere: ‘*Hable en cristiano!*’, eta alde egin genion. Euskaldunak ez ginen izango kristauak!”

“ ¡*Aldeanos burros!* deitzen ziguten herrikoek, kanpotik etorritako erdaldunek. Indioak bezala hitz egiten duzue! Beti euskaraz egiten genuen, erdaraz berba egiten jakin ez, eta beti lotsak, koldar eskolan. Horiek eduki duten aurpegia! Guri *aldeanos burros* eginez! *Boronos* esanez!”

“Gogoratzen naiz izeba batekin, ‘zer pasa da?’, galdetu nion, ‘begira zer egin didaten!’. Kaskamotz utzi zuten, euskaraz egiten zuelako”.

“Eskuak horrela jarri eta jo, edo bestela bi burdinazko plantxa edo bi adreilu eskuetan hartu eta ordubetez horrela eduki. Horrelako zigorrak izaten ziren orduan”.

“Ni nintzen ‘la casera’. Gutxi joaten nintzen eskolara, baina ez nintzen motelena. Jakin gabe nik zer nekien eta zer ez, ‘al pelotón de los torpes’, atzean uzten ninduten”.

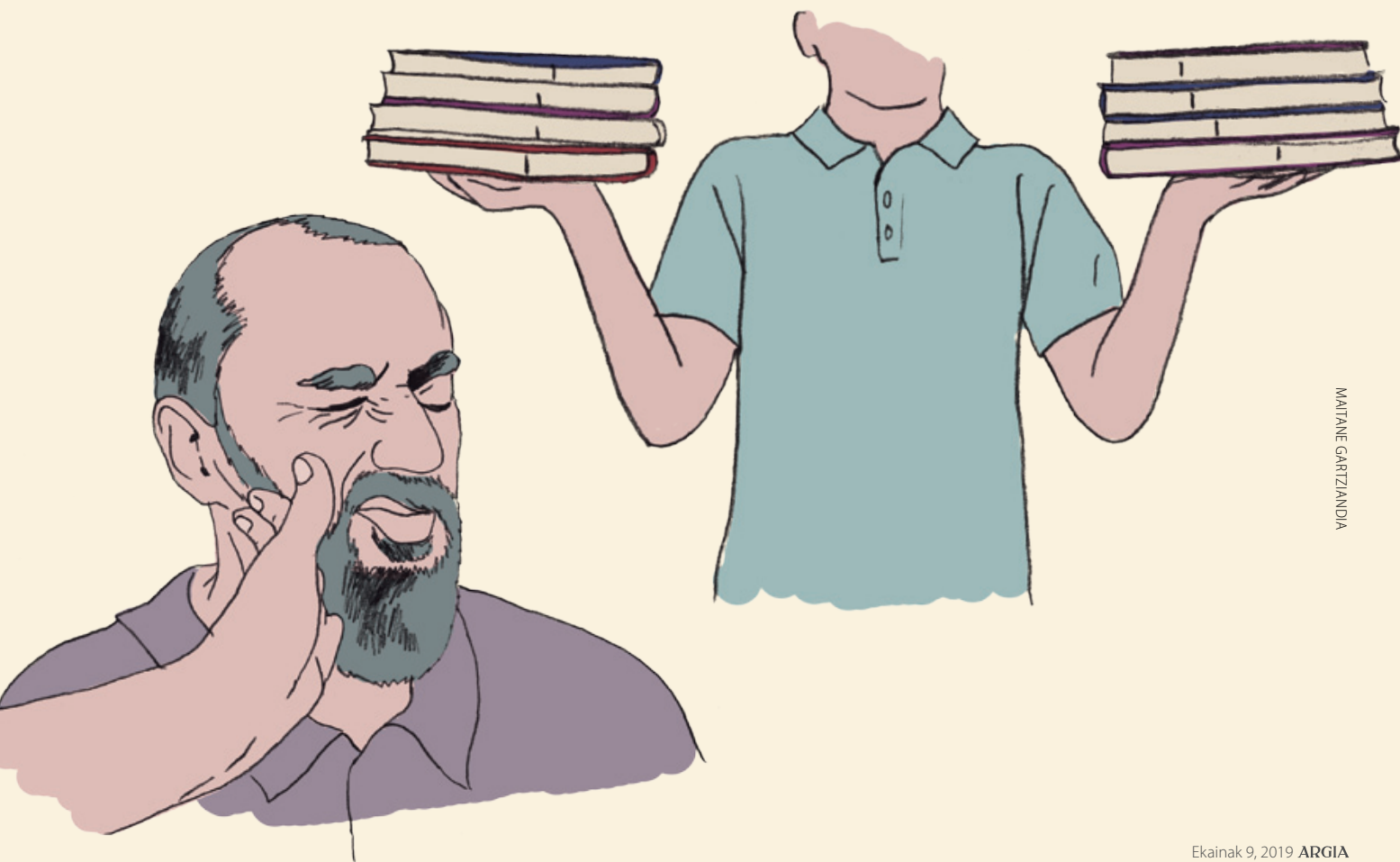
“Behin joan ginen Iruñera egun-pasa, hasi gara euskaraz kantuan, eta denak atxilotuta, mojak eta denak. Harrezkero ezta txintik ere euskaraz”.

“Nik eta beste hiruk-edo egun guttia belauniko egiten genuen, zeren aitak esaten zigun ez egiteko erdaraz. Bai, belauniko. Maistrak igartzen bazigun espainolen ideiekin ez geundela... zigortuta”.

“Zigorrak baino min handiagoa ematen zigun tratuak. Oso tristea zen, ezin zenuelako ikasi, ezin esan, ezin egin nahi zenuena. Zer esango eta: ‘casera burra!’. Horrek min handia ematen du”.

“Nire aita eta ama, Donostiara joan dira sendagilearengana eta euskaraz ari zirelako multa”.

“Maistrak bati ematen zion eraztuna, hark beste bat euskaraz egiten harrapatzen baldin bazuen hari emango zion eraztuna. Hurrengoak besteari, hurrengoak besteari... Hurrengo egunean, eskolara joandakoan ‘zuk zeini eman diozu eraztuna?’, maistrak galdetuko zion. Hark esango zion holakori, besteak besteari, eta denak han egongo ziren zigortuta. Mutilak jo egiten zituzten, jo, horrela jarri behatzak eta goitik behera makilarekin”.

“Hizkuntza jazarpena ez da argazkietan agertuko”

Dabid Anaut, *Euskararen kate hautsiak. Hizkuntza zapalkuntzaren memoria* (Euskal Memoria Fundazioa) liburuaren egilea

Zeuk esana da ez dela errepresio mota ikusgarriena eta lazgarriena, adibidez, gerrarekin alderatuz. Hiztunen aurkako jazarpena lausoagoa da. Zailagoa da lehen lerrora ekartzen?

Ez dago gerrak utzi dezakeen marka fisikorik, hildakoak eta zaurituak adibidez. Euskararen jazarpenak ez dizkigu horrelako argazkiak utzi, batik bat jendeari gogoan gelditu zaion aztarna daukagu. Ikusten zailagoa da, eta beharbada azaltzen ere zailagoa, baina jazarpen hori ere gogorra da. Jendeak gaizki pasa du, hizkuntza hitz egin nahi eta ezin, baztertuta eta mespretxatua sentitu da. Oso gauza potoloa da. Aztarna ez da argazkietan ikusiko, testigantzen bidez jaso daiteke. Arreta jarri behar zaio.

EHEk aurkeztu zuen dokumentalean haiei gertatutakoa etsipenez kontatzen dute, hizkuntza eskubideen urraketatik jabetu ez balira bezala.

Errepresio bortitza jasan zuten belaunaldiak nolabaiteko etsipena erakusten dute:

horrela izan zen, gauzak horrela ziren orduan... Kasik ahaztea nahiago balute moduan. Bestalde, jasan zutenarekin batera zetorren gerra ideologikoa. Boteretik zetorren borroka ideologiko hark ulertarazi zien euskarak ez zuela ezertarako balio. Gertatutakotik hainbat urtera hura kontatu, eta zoritxarrez, nabari da ez dutela gogoetarik egin, gaurko belaunaldiak egin duten bezala. Haietako asko, urteak pasata ere, hizkuntza eskubiderik ez balute bezala bizi dira, hizkuntza etxerako dute. Hala ere, erresistentzia jarrerak ere izan ziren, eta eskerrak batzuek hala egin zuten.

Zapalkuntzak ondorioak uzten ditu hiztunengan. Nolakoak izan daitezke?

Ondorio kolektiboak daude alde batetik. Euskarak lurraldeak, hiztunak eta funtzioak galdu ditu. Bestetik, hiztunek pairatu dituzte ondorioak. Hiztuna isildu egin da askotan, euskara jakin arren ez erabiltzea erabaki du. Horretaz gain, seme-alabei ez irakastea erabaki du. Hori galera ikaragarria izan da, belaunaldi eta lurralde

batzuetan, oso epe motzean, hizkuntza galdu baita. Kontzientzian ere arrastoa utzi du, nahiz eta batzuek erauntsia izan, eta beste batzuetan aldiz, sirimiria. Jendeak hizkuntzarekiko pertzepzio kaskarra barneratu du, hizkuntza eskubideak gutxietsi ditu. Hamarkadatan esan zaigu euskarak ez duela balio. Hala ere, gaur egun, neurri batean, horri bira eman zaio eta euskarak badu prestigioa. Baina esandakoa, motxila hor daramagu.

Etsipena alde batera utzita, erresistentziari dagokionez, bi modutara heldu dio euskaldunak. Batetik, hizkuntzari atxikimendu naturala izan dio, kasik kontzientziarik gabe: “Euskaraz egingo dut eta kito”. Bestetik, aurreko eredu baina jarraia ideologizatuagoa izan dute, zapalkuntzaren aurrean erreakzionatu dute: “Nik eutsi egingo diot”. Bien baturari esker iritsi gara iritsi garen tokira, zorionez. ●

Ekainekoa, kalean!

EUSKARA IKASLEA ZARA? IRAKASLEA?

- **EUSKARAZ IRAKURTZEKO OHITURARIK EZ DUTENENTZAT**
- **BALIAGARRIA EUSKARA IRAKASLEENTZAT**
- **10 ALE URTEAN**

Urte osoko harpidetza (Hego Euskal Herria eta Espainia) **29€** ● [aizueus](http://aizueus.com)